

บทที่ 5

ภาวะความเสี่ยง ผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกร

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาศักยภาพของเกษตรกรต่อการผลิตพืชบนที่ดอนเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 คือ เพื่อทราบภาวะความเสี่ยงต่างๆในการผลิตพืชของพื้นที่ศึกษาที่เกิดขึ้น และเพื่อทราบผลกระทบ กลยุทธ์การปรับตัวของเกษตรกรในสภาพความเสี่ยงที่เกิดขึ้นดังกล่าว เนื้อหาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน ในส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงความเสี่ยงทางด้านรายได้ในการผลิตพืชบนที่ดอนที่สามารถพิจารณาได้จากความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิต ราคาผลผลิต และรายได้จากการผลิต ในส่วนที่สองจะเป็นการกล่าวถึงรายละเอียดของปัจจัยเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตเกษตรที่เกษตรกรคำนึงถึงและหรือเผชิญในการผลิตพืชบนที่ดอน และในส่วนที่สามจะเป็นการกล่าวถึงศักยภาพของเกษตรกรในการประกอบอาชีพ โดยจะทำการอธิบายผลการศึกษจากการสำรวจครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 3 ตำบลร่วมกัน ซึ่งรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง มีรายละเอียดดังในบทที่ 3 ผลการศึกษามีดังนี้

5.1 ความเสี่ยงทางด้านผลผลิต ราคาผลผลิต และรายได้ในการผลิตพืชบนที่ดอน

ในสถานการณ์ที่ผู้วางแผนมีความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นอยู่บ้างถึงไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่พอที่จะนำมาช่วยตัดสินใจหรือนำมาช่วยคาดคะเนหาความน่าจะเป็นที่จะเกิดขึ้นได้ เรียกว่า “สถานการณ์ความเสี่ยง” ส่วนสถานการณ์ที่ผู้วางแผนมีความรู้น้อยหรือไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นเลย และไม่มีทางที่จะคาดคะเนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เรียกว่า “สถานการณ์ความไม่แน่นอน” (อ้าง โดย ปิยะพงษ์, 2543) ซึ่งในการผลิตการเกษตรของอำเภอแม่ทะส่วนใหญ่ยังขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศมาเป็นตัวกำหนดอยู่ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มีระบบชลประทานหรือเป็นเขตอาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นเขตที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา เป็นพื้นที่ที่ห่างไกลแหล่งน้ำหรือขาดแคลนน้ำ เป็นภาวะความเสี่ยงที่ส่งผลต่อการผลิตและปริมาณผลผลิตของเกษตรกร ทำให้การผลิตพืชบนที่ดอนมีความไม่แน่นอนด้วย มีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนด้าน

ผลผลิต สำหรับความไม่แน่นอนทางด้านราคา ซึ่งเกิดจากความแตกต่างระหว่างอุปสงค์และอุปทานของสินค้าเกษตร อีกทั้งเกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาขึ้นเองได้ เช่นเดียวกับปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อราคาคือ ห่วงของราคาด้วย ดังจะเห็นได้จากปริมาณผลผลิต (ตาราง 5.1) และราคาผลผลิต (ตาราง 5.2) ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ระหว่างปีการผลิต 2545 ถึง 2549 ความไม่แน่นอนทั้งด้านผลผลิตและราคาผลผลิต ส่งผลให้รายได้จากการผลิตพืชของเกษตรกรมีความไม่แน่นอนตามไปด้วย โดยลักษณะการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตและราคาผลผลิตนี้ ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้โดยตรง เนื่องมาจากมีการใช้หน่วยที่ต่างกัน ดังนั้นจึงนำค่าของสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน¹ (coefficients of variation) มาใช้โดยให้ค่าของสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนที่มีค่ามากกว่าจะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่มากกว่า

ความแปรปรวนด้านผลผลิต ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยทางธรรมชาติดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากตาราง 5.1 ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยในแต่ละปีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง และอ้อยโรงงานจะพบว่าการผลิตถั่วลิสงและอ้อยโรงงาน มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตมากและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 8.1 และร้อยละ 7.4 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของปริมาณผลผลิตเพียงร้อยละ 2.4 อาจจะเป็นเพราะถั่วลิสงนั้นเป็นพืชได้รับผลกระทบมากจากความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศเมื่อเปรียบเทียบกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เช่นเดียวกับการผลิตอ้อยโรงงานนั้น ต้นอ้อยต้องยืนต้นตลอดทั้งปีในระยะเวลา 3 ปีที่ทำการผลิต หากช่วงใดช่วงหนึ่งในระหว่างการผลิตประสบปัญหา เช่น ฝนแล้งฝนทิ้งช่วง ปลูก และโรคระบาดต่างๆ เกิดขึ้น อ้อยโรงงานจะได้รับผลมากส่งผลให้ปริมาณผลผลิตมีความไม่แน่นอนสูง

เมื่อพิจารณาความแปรปรวนด้านราคาผลผลิต จะพบว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตมากที่สุดเท่ากับร้อยละ 17.3 เมื่อเปรียบเทียบการผลิตอ้อยโรงงานและถั่วลิสงที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตเท่ากับร้อยละ 15.8 และร้อยละ 11.6 ตามลำดับ ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคาผลผลิตพืชทั้ง 3 ชนิดค่อนข้าง

¹ สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน คำนวณได้จาก

$$\text{สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน} = \sqrt{\frac{\sum(X_i - \bar{X})^2}{n-1}} \div \bar{X} * 100$$

กำหนดให้ X_i = รายได้จากการผลิตพืชปีที่ i

\bar{X} = รายได้เฉลี่ยจากการผลิตพืช

n = จำนวนตัวอย่าง

สูง อาจจะเนื่องมาจากราคาที่เกษตรกรได้รับจากการจำหน่ายผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และถั่วลิสง นั้นมาจากพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นที่จะเข้ามาเสนอราคาซื้อผลผลิต (โดยทั่วไปพ่อค้าคนกลางจะเสนอราคาต่ำ ขณะที่เกษตรกรต้องการราคาสูง) ซึ่งมีความไม่แน่นอนในแต่ละปีการผลิต ต่างจาก อ้อยโรงงานที่ราคาผลผลิตที่ได้รับเป็นราคากลาง กล่าวคือมีการระบุชัดเจนว่าราคาที่คิดตามน้ำหนัก อยู่ที่ต้นละเท่าใด และราคาที่คิดตามค่าความหวานอยู่ที่เท่าใด (มีสมาคมชาวไร่อ้อยที่เกษตรกรเป็นสมาชิกจะประสานงานกับโรงงานน้ำตาล รายละเอียดในภาคผนวก ค) ราคาผลผลิตอ้อยโรงงานที่เกษตรกรได้รับจึงผันแปรตามน้ำหนักผลผลิตที่ได้และค่าความหวาน ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยทางธรรมชาติเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามจะสังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงราคาผลผลิตของพืชทั้งสามชนิด นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงราคาผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตจึงเป็น ผลมาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงราคาดังกล่าว

ตาราง 5.1 ความแปรปรวนทางด้านผลผลิต ปีการผลิต 2545-2549

ปีการผลิต	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (กก./ไร่)	ถั่วลิสง (กก./ไร่)	อ้อยโรงงาน (ตัน/ไร่)
2545	593.8	218.2	4.9
2546	557.7	206.0	5.6
2547	575.5	207.6	5.6
2548	578.2	225.8	6.0
2549	566.0	250.2	5.5
เฉลี่ย	574.3	221.6	5.5
สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (%)	2.4	8.1	7.4

ที่มา จากการคำนวณ

ตาราง 5.2 ความแปรปรวนทางด้านราคาผลผลิต ปีการผลิต 2545-2549

ปีการผลิต	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (บาท/กก.)	ถั่วลิสง (บาท/กก.)	อ้อยโรงงาน (บาท/ตัน)
2545	4.0	10.8	631.3
2546	4.2	11.1	678.6
2547	5.0	12.3	755.6
2548	5.4	13.6	834.4
2549	6.1	14.0	932.7
เฉลี่ย	4.9	12.4	766.5
สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (%)	17.3	11.6	15.8

ที่มา จากการคำนวณ

เมื่อสังเกตค่าสัมประสิทธิ์ทางด้านผลผลิตและราคาผลผลิตแล้ว จะพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนทางด้านราคาผลผลิตมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนทางด้านผลผลิต ซึ่งแสดงว่าราคาผลผลิตมีความแปรปรวนหรือไม่แน่นอนมากกว่าด้านผลผลิต ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความไม่แน่นอนทางด้านรายได้ให้เกิดขึ้น โดยเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านราคาผลผลิตมากกว่าทางด้านผลผลิต

ดังนั้นเมื่อพิจารณาความแปรปรวนของรายได้จากการผลิตพืชจากค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของรายได้ (ตาราง 5.3) จะพบว่าการผลิตอ้อยโรงงานและถั่วลิสงมีความไม่แน่นอนของรายได้มาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของรายได้เท่ากับร้อยละ 20.0 และร้อยละ 18.9 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของรายได้เท่ากับร้อยละ 16.7 และจะสังเกตได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของรายได้จากการผลิตพืชทั้ง 3 ชนิดบนที่ค่อนนั้นมีค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง และอ้อยโรงงาน บนที่ค่อนนั้น เกษตรกรอำเภอแม่ทะมีความไม่แน่นอนด้านรายได้ค่อนข้างสูง

ตาราง 5.3 ความแปรปรวนทางด้านรายได้จากการผลิตพืช ปีการผลิต 2545-2549

ปีการผลิต	รายได้จากการผลิตพืช (บาทต่อไร่)		
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	ถั่วลิสง	อ้อยโรงงาน
2545	2,394.9	2,364.1	3,066.1
2546	2,335.8	2,291.4	3,796.8
2547	2,862.3	2,543.4	4,267.0
2548	3,129.4	3,076.3	4,979.9
2549	3,441.3	3,512.8	5,111.8
เฉลี่ย	2,832.7	2,757.6	4,244.3
สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (%)	16.7	18.9	20.0

ที่มา จากการคำนวณ

สำหรับรายได้จากการผลิต (ตาราง 5.3) เป็นผลคูณระหว่างราคาผลผลิตกับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ รายได้นี้จะนำมาใช้ในแบบจำลอง MOTAD โดยนำเอาไปหาค่าส่วนเบี่ยงเบนของรายได้ที่เบี่ยงเบนไปจากรายได้เฉลี่ย (ตาราง 5.3) แล้วใช้เป็นตัวแทนในการหาค่าประมาณส่วนเบี่ยงเบนของรายได้หรือค่าความเสี่ยงของรายได้ ซึ่งแบบจำลอง MOTAD จะพิจารณาเฉพาะส่วนเบี่ยงเบนของรายได้ที่มีค่าเป็นลบ (รายละเอียดของแบบจำลองได้กล่าวไว้ในบทที่ 2)

ตาราง 5.4 ส่วนเบี่ยงเบนของรายได้ที่เบี่ยงเบนไปจากรายได้เฉลี่ย ปีการผลิต 2545-2549

ปีการผลิต	ชนิดพืช		
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	ถั่วลิสง	อ้อยโรงงาน
2545	-437.8	-393.5	-1178.2
2546	-497.0	-466.2	-447.5
2547	29.6	-214.2	22.7
2548	296.6	318.7	735.6
2549	608.6	755.2	867.5

ที่มา จากการคำนวณ

5.2 ภาวะความเสี่ยง ผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกร

ในการผลิตพืชบนที่ดอนนั้น นอกจากเกษตรกรต้องเผชิญกับความเสี่ยงภัยไม่แน่นอนทั้งด้านการผลิตจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ปริมาณน้ำฝน โรคพืช และแมลงศัตรูพืชต่างๆ และด้านราคาผลผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของผลผลิตแล้ว เกษตรกรต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ต้นทุนการผลิตสูง ขาดแคลนเงินลงทุนทำเกษตร ขาดแคลนแรงงาน และการจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ภาวะความเสี่ยงในการผลิตพืชบนที่ดอน รวมถึงวิธีการแก้ปัญหาและปรับตัวของเกษตรกรในภาวะความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา 5 ปี ระหว่างปีการผลิต 2545 ถึง 2549 พบว่า สิ่งที่เกษตรกรกังวลและ/หรือคำนึงถึงในการผลิตพืชบนที่ดอนมีอยู่ด้วยกันหลายข้อ และมีลำดับความสำคัญของปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปภาวะความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตพืชจากเกษตรกรแล้วนำมาจัดหมวดหมู่ และลำดับความสำคัญของปัญหา โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนแรกเป็นความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตที่เกษตรกรคำนึงถึง (ให้เกษตรกรตอบอย่างอิสระ โดยไม่ขึ้นนำ) อันจะแสดงให้เห็นถึงภาวะความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาจากการผลิตพืชบนที่ดอนได้เป็นอย่างดีและจำแนกปัญหาและภาวะความเสี่ยงตามแต่ละชนิดของพืชที่ปลูก และส่วนที่สองเป็นความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตที่เกษตรกรเผชิญ (โดยถามเกษตรกรเป็นข้อๆ) ซึ่งจะแสดงถึงความเสี่ยงหรือปัญหาการผลิตต่างๆที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในพื้นที่ศึกษา

ทั้งนี้ประเภทของความเสี่ยงในการผลิตพืชบนที่ดอนนั้น จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาสามารถสรุปและจำแนกได้มี 10 ข้อ ซึ่งความเสี่ยงแต่ละประเภทมีผลกระทบและมีวิธีการปรับตัวของเกษตรกรแตกต่างกันไปตามชนิดพืช ดังนี้

ตาราง 5.5 ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ (แยกตามพืช)

ชนิดของปัญหาหรือความเสี่ยง	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์			
	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
1.ฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง	- ต้นข้าวโพดโตไม่เต็มที่ ลำต้นเล็ก ผลผลิตลดลง	17	- แก้ไขไม่ได้ (รอฝนตก)	22
	- ฝักไม่สวย เล็ก	3		
	- ข้าวโพดตาย	2		
2.ฝนตกมาก ช่วงปลูกและ/หรือเก็บเกี่ยว	- ถ้าน้ำขังนาน รากเน่า ต้นตาย	18	- แก้ไขไม่ได้	24
	- ถ้ำตกช่วงเก็บเกี่ยว เมล็ดงอกขึ้นรา ขายไม่ได้ราคา	8	- เร่งเก็บผลผลิตให้เร็วขึ้น	2
	- ถ้ำตกมากช่วงต้นเจริญเติบโต ใบจะงามแต่ไม่ออกฝัก	1	- ใส่ปุ๋ย	1
3.โรคราบาด ทำลายพืชเสียหาย	- ผลผลิตเสียหายเนื่องจากเพียงใบค่างลง ใบเหลืองต้นเป็นโรคโคนเน่าตายทั้งต้น	12	- ใช้ยาฉีดพ่น	10
			- ถ้าเสียหายเล็กน้อยก็ไม่ได้	2
			แก้ไข	
4.แมลง หนู กัดกินต้นพืช	- ต้นถูกแมลงกัดกิน ทำให้ฝักไม่สมบูรณ์	13	- ใช้ยาฆ่าแมลงฉีดพ่น	13
	- หนูกัดกินเมล็ดข้าวโพด	10	- ใช้ยาเบื่อหนู	5
	- ผลผลิตเสียหาย		- ใช้กับดักหนู	3
			- ไม่ได้แก้ไขเพราะเสียหายเล็กน้อย	2
	- ปลวกกินต้นข้าวโพดที่ล้ม (เสียหายเล็กน้อย)	3	- แก้ไขไม่ได้	3
- วัวกินต้นข้าวโพดเสียหาย	1	- บอกเจ้าของวัวให้ระวัง	1	

ตาราง 5.5 (ต่อ) ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ (แยกตามพืช)

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์				
ชนิดของปัญหาหรือความเสี่ยง	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
5.ขาดแคลนแรงงานช่วงปลูก/เก็บเกี่ยว	- การเก็บเกี่ยวช้ากว่ากำหนด	9	- จ้างคนนอกหมู่บ้าน นักเรียน	12
	- เมล็ดงอก	3	- ช่วงวันหยุด	
	- ฝักเสียหายก่อนเก็บเกี่ยวเสร็จ	1	- ใช้แรงงานในครัวเรือนเท่าที่มี	2
	- ค่าจ้างสูงขึ้นและหายาก	1	- อยู่	
6.ขาดแคลนเงินทุนทำการเกษตร	- ขาดเงินทุนหมุนเวียน	9	- กู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ	27
	- เงินลงทุนไม่เพียงพอ	18		
7.ต้นทุนการผลิตสูง	- ค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพิ่มขึ้น	20	- แก้ไขอะไรไม่ได้	28
	- เหลือกำไรน้อยลง	10	- ทำเท่าที่มีทุน, ทำการผลิต	3
	- ขาดทุน	3	- น้อยลง	1
			- กู้ยืมมาทำทุนเพิ่ม	1
			- รวมกลุ่มเพื่อซื้อปัจจัยได้ถูกลง	
8. มีหนี้สินสะสมมาก	- ไม่มีเงินต้นคืนในบางปี, เงินต้นรายงวดไม่พอส่ง	11	- ยืมจากแหล่งอื่นไปใช้คืนก่อน (หมุนเงิน)	2
			- ส่งแค่ดอกเบี้ยไปก่อน	6
			- ขอผิดผ่อน ทขอยส่ง	8
	- ต้องทำการผลิตไปเรื่อยๆเพื่อหาเงินใช้หนี้	6	- ปลูกพืชอื่นเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มให้พอใช้หนี้	1
9. ผลผลิตราคาต่ำ/ราคาไม่แน่นอน	- รายได้ไม่แน่นอน	11	- แก้ไขไม่ได้ ขายไปตามนั้น	27
	- กำไรน้อยลง บางปีขาดทุน	20	- รอให้ราคาขึ้นก่อนค่อยขาย	2
			- เพิ่มผลผลิตให้มีรายได้เพิ่ม	
			- ขายให้สหกรณ์อำเภอที่ประกันราคา	1 1
10. ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา	- ได้ราคาไม่ดี รายได้น้อยลง	29	- เลือกขายให้พ่อค้าที่ให้ราคาดีกว่า	18 10
			- แก้ไขไม่ได้ จำเป็นต้องขาย	1
			- รวมกลุ่มต่อรองกับพ่อค้า	

ตาราง 5.5 (ต่อ) ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ (แยกตามพืช)

ถั่วลิสง				
ชนิดของปัญหา หรือความเสี่ยง	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/ หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
1.ฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง	- ต้นถั่วเหี่ยวแห้งตาย	11	- แก้ไขไม่ได้ (รอฝนตก)	19
	- ไม่มีฝัก	8	- ใส่ปุ๋ยเพิ่ม	3
	- ฝักลีบเล็ก	4	- กั้นน้ำไว้สูบใส่	2
	- ต้นโตไม่เต็มที่	2	- สูบน้ำจากแม่น้ำใส่	1
2.ฝนตกมาก ช่วง ปลูกและ/หรือเก็บ เกี่ยว	- เมล็ดงอกจากฝัก	9	- แก้ไขไม่ได้	14
	- ต้นเน่าตาย	5	- ใส่ปุ๋ย ปลูกแทนที่ตาย	1
	- ต้นไม่มีหัว ใบงาม	1		
	- ฝักไหลตามน้ำ	2	- รีบเก็บเกี่ยวเร็วขึ้น	2
	- เก็บเกี่ยวลำบาก ดินหล่ม	2	- รอฝนหยุด ดินแห้ง	2
	- เกิดโรครากับถั่วง่ายขึ้น	1	- ฉีดยาฆ่าแมลง	1
3.โรคระบาด ทำลาย พืชเสียหาย	- ใบเหลือง เพียงลง ผลผลิต เสียหาย	11	- ฉีดยาฆ่าแมลง	9
			- ปล่อยให้หายเอง(ถ้าเป็นเพียง ขาว)	2
			- ถอนต้นที่เป็นโรคออก	1
	- วัชพืชคลุมต้นถั่วทำให้โตไม่ เต็มที่	4	- ถอนวัชพืชออก - ปล่อยให้ไม่ได้แก้ไข	3 1
4.แมลง หนู กัดกิน ต้นพืช	- หนูกัดกินฝักผลผลิตเสียหาย	15	- วางยาเบื่อหนู	7
			- วางกับดัก	9
	- หนอนกินฝักถั่ว ใบถั่ว ได้ ผลผลิตน้อยลง	4	- ใช้ยาฆ่าแมลง	4
			- ไม่ได้แก้ไข (ถ้าเกิดเล็กน้อย)	3
5.ขาดแคลนแรงงาน ช่วงปลูก/เก็บเกี่ยว	- ต้นถั่วตายจากแมลงกินลำต้น	1		
	- ปลูกได้ช้ากว่าปกติ ไม่ทันฝน	3	- จ้างคนนอกหมู่บ้าน นักเรียนช่วง วันหยุด	5
	- เก็บเกี่ยวได้ช้า แรงงานไม่พอ	8	- ใช้แรงงานในครัวเรือน - เอามือ เอาวันกัน	5 1

ตาราง 5.5 (ต่อ) ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ
(แยกตามพืช)

ถั่วลิสง				
ชนิดของปัญหา หรือความเสี่ยง	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/ หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
6. ขาดแคลนเงินทุน ทำการเกษตร	- เงินไม่พอลงทุนในบางปี	17	- กู้ยืมจากแหล่งต่างๆ	16
			- ขอผ่อนผันไปจ่ายให้หลังขาย ผลผลิตแล้ว เช่น ค่าไถ	1
7. ต้นทุนการผลิต เพิ่มสูงขึ้น	- ค่าใช้จ่ายในการผลิตเพิ่มขึ้น เช่น ค่าปุ๋ย	18	- แก้ไขไม่ได้	13
			- ทำเท่าที่มีทุน	4
			- ช่วยกันประหยัดการใช้ปุ๋ย ยาฆ่า แมลง	1
8. มีหนี้สินสะสม มาก	- บางปี เงินต้นไม่พอส่งคืน	10	- ขอผ่อนผัน ทขยส่ง	6
	- ดอกเบี้ยสะสมเพิ่มขึ้น(ถ้าไม่ ส่งต้นและดอกเบี้ยบางปี)	1	- กู้จากแหล่งอื่นไปคืนก่อน	2
			- ส่งดอกเบี้ยไปก่อน	2
			- ผลิตให้มากขึ้นเพื่อให้ขายได้มาก ขึ้น	1
9. ผลผลิตราคาต่ำ/ ราคาไม่แน่นอน	- รายได้ลดลง / ไม่แน่นอน	18	- แก้ไขไม่ได้ ขายตามนั้น	14
	- บางปีขาดทุน	2	- เลือกขายที่ให้ราคาดีที่สุด	4
			- ขายให้สหกรณ์ (ราคาประกัน)	2
10. ถูกพ่อค้าคนกลาง กดราคา	- ได้ราคาต่ำ รายได้ลดลงกว่าที่ คาดไว้	15	- เลือกขายให้พ่อค้าที่ให้ราคาดี ที่สุด	8
			- ขายไปตามนั้น	7

ตาราง 5.5 (ต่อ) ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ (แยกตามพืช)

อ้อยโรงงาน				
ชนิดของปัญหาหรือความเสี่ยง	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
1. ฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง	- อ้อยแตกหน่ออ่อน ทำให้ผลผลิตลดลง	10	- แก้ไขไม่ได้ (รอฝนตก)	10
	- อ้อยแห้ง โตไม่เต็มที่	5	- ปลูกใหม่แทนที่ตาย	1
	- อ้อยตาย	2	- ไม่ระบุ	4
	- ปลูกอ้อยได้ช้ากว่าปกติ	1		
	- ดินแห้ง ปลูกขึ้นมาทำลายอ้อย	1		
2. ฝนตกมาก ช่วงปลูกและ/หรือเก็บเกี่ยว	- อ้อยเน่า	2	- แก้ไขไม่ได้	3
	- รถขนอ้อยเข้าไปตากอ้อยส่งโรงงานไม่ได้ (ดินหล่ม)	4	- รอจนฝนหยุด ดินแห้ง	2
			- หยุดตัดช่วงฝนตกมาก	1
3. โรคระบาด ทำลายพืชเสียหาย	- ผลผลิตเสียหาย	6	- ไม่ได้แก้ไข (ผลผลิตเสียหายเพียงเล็กน้อย)	3
			- โรงงานน้ำตาลแนะนำวิธีการจัดการ	2
			- แจกเจ้าหน้าที่เกษตรให้เข้ามาช่วยแก้ไข	1
4. แมลง หนู กัดกินต้นพืช	- หนูกัดลำอ้อยเสียหาย	8	- ใช้น้ำเบื่อหนู	6
			- วางกับดักหนู	2
	- แมลงเจาะลำต้น, หน่ออ้อยอ้อยตาย	12	- ใช้น้ำยาป้องกันหนอน	2
			- ใช้น้ำยาฆ่าแมลงฉีดพ่น	6
			- ปลูกใหม่แทนที่ตาย ใส่ปุ๋ย	2
			- ไม่ได้แก้ไข (เสียหายเล็กน้อย)	2
	- วัชกกัดกินใบอ้อย เหยียบต้นอ้อยเสียหาย	1	- ตั้งกฎระเบียบกับคนเลี้ยงวัว	1
5. ขาดแคลนแรงงานช่วงปลูก/เก็บเกี่ยว	- แรงงานเก็บอ้อยไม่พอทำให้เก็บอ้อยได้ช้ากว่ากำหนด	7	- จ้างคนนอกหมู่บ้าน	6
			- เอามือ เอารวัน	3
	- เก็บอ้อยไม่ทัน อ้อยแห้ง	2	- ใช้แรงงานในครัวเรือน	2
6. ขาดแคลนเงินทุนทำการเกษตร	- เงินที่จะใช้ทำทุนไม่พอ	10	- กู้จากโรงงานน้ำตาล	6
			- กู้จากแหล่งอื่นที่ดอกเบี้ยต่ำ (ชกส., กองทุนหมู่บ้าน)	5

ตาราง 5.5 (ต่อ) ผลกระทบและการแก้ปัญหาหรือลด/หลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากปัญหาหรือความเสี่ยงต่างๆ (แยกตามพืช)

อ้อยโรงงาน				
ชนิดของปัญหาหรือความเสี่ยง	ผลกระทบที่ได้รับ	ผู้ตอบ (ราย)	กลยุทธ์หรือวิธีการลด/หลีกเลี่ยง/แก้ปัญหา	ผู้ตอบ (ราย)
7. ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น	- ค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย ยา ค่าแรง เพิ่มขึ้นจากเดิม	14	- กู้เงินเพิ่มจากโรงงานน้ำตาล	2
			- ปลูกอ้อยน้อยลง	2
			- ต่อรองค่าไถไม่ให้ขึ้นราคา	1
			- เบิกปุ๋ยจากโรงงานก่อนราคาขึ้น	1
			- แก้ไขไม่ได้	7
8. มีหนี้สินสะสมมาก	- เงินต้นไม่พอชำระในบางปี - ดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น	11	- ไม่ระบุ	4
			- ขอผิดผ่อน ทขยส่ง	4
			- ส่งแค่ดอกเบี้ยไปก่อน	3
			- ปลูกอ้อยมากขึ้น	1
			- กู้จากแหล่งดอกเบี้ยต่ำ	1
9. ผลผลิตราคาต่ำ/ราคาไม่แน่นอน	- รายได้ลดลง / ไม่แน่นอน	5	- แก้ไขไม่ได้	5
10. ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา	- รายได้ลดลง	2	- ขายให้โรงงานน้ำตาลในราคาประกัน	2

หมายเหตุ : เกษตรกรหนึ่งรายอาจมีหลายคำตอบ

จากตาราง 5.5 โดยภาพรวมเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ปลูกพืชทั้ง 3 ชนิด จะประสบปัญหาหรือความเสี่ยงในแต่ละหัวข้อแตกต่างกัน หากพิจารณาปัญหาหรือความเสี่ยงในแต่ละข้อ ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบอยู่ พบว่า ปัญหาที่เกิดจากความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ทั้งภาวะฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง ฝนตกมากช่วงปลูกหรือเก็บเกี่ยวเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตพืชทั้ง 3 ชนิดค่อนข้างมากซึ่งสังเกตได้จากจำนวนรายของเกษตรกรที่ประสบปัญหาจากภาวะฝนดังกล่าว และแนวทางแก้ไขนั้น เกษตรกรเกือบทั้งหมดตอบว่า ไม่สามารถแก้ไขได้ ผลผลิตจึงได้รับความเสียหายหรือได้ผลผลิตไม่เต็มที่ เช่น กรณีที่ฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วงเป็นระยะเวลานาน จะทำให้อ้อยแตกหน่อ น้อย แห้ง ข้าวโพดโตไม่เต็มที่ ออกฝักน้อยและต้นถั่วลิสงเหี่ยว ไม่ออกฝัก เป็นต้น แต่หากมีฝนตกมาก มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก ก็ส่งผลต่อถั่วลิสง กล่าวคือ ทำให้ต้นเน่า เมล็ดถั่วงอก และเนื่องจากปลูกในที่ดอน หากฝนตกหนักมีน้ำไหลบ่าก็จะพัดเอาฝักถั่วไปตามน้ำด้วย หรือกรณีของข้าวโพด หากเจอฝนตกมาก มีน้ำขังในช่วงที่ข้าวโพดกำลังเจริญเติบโต ก็ส่งผลให้รากต้นข้าวโพดเน่า ต้นตายในที่สุด และยิ่งในช่วงเก็บเกี่ยวด้วยแล้ว เมล็ดข้าวโพดจะขึ้นราหรืองอก ทำให้ถูกพ่อค้ากดราคา

สำหรับอ้อยนั้นจะประสบปัญหาในเรื่องของรถขนอ้อยเข้าไปในพื้นที่ไม่ได้เนื่องจากดินหล่ม ต้องรอให้ดินแห้งก่อนจึงจะสามารถขนอ้อยไปส่งโรงงานได้

ภาวะการณ์ขาดแคลนแรงงาน ก็พบว่าเป็นปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบ โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย เนื่องจากการปลูก ตัด ขนอ้อยต้องใช้แรงงานหนักและใช้จำนวนมาก จึงประสบปัญหาดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่แก้ปัญหาโดยการจ้างแรงงานจากภายนอกหมู่บ้าน และยังพบอีกว่า บางพื้นที่ เช่น สันดอนแก้ว ยังมีการเอามือเอารวันกันในกลุ่มผู้ปลูกอ้อยด้วยตนเอง เพื่อช่วยในการตัดอ้อย ขนอ้อย เช่นเดียวกับเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง ที่ยังมีการเอามือเอารวันกัน

ส่วนปัญหาจากโรคระบาด แมลง หนู ที่ทำความเสียหายต่อพืชนั้น หากเกิดโรคระบาดหรือแมลงเจาะลำต้น ในอ้อย ข้าวโพด และ ถั่วลิสง เกษตรกรส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยวิธีฉีดพ่นยาฆ่าแมลง แต่ในอ้อย มีเกษตรกรบางรายใช้ตัวเบียนกินหนอนแมลงที่ทำลายต้นอ้อยแทนการใช้ยาฉีดพ่น ส่วนปัญหาหนูกินผลผลิตก็นับว่าสร้างปัญหากับเกษตรกรที่ปลูกพืชทั้ง 3 ชนิดเช่นกัน การแก้ปัญหาคือ การวางกับดักและใช้ยาเบื่อหนู แต่ทั้งนี้ผลผลิตได้รับความเสียหายมากน้อยต่างกัน ซึ่งหากเสียหายเพียงเล็กน้อย เกษตรกรก็จะปล่อยทิ้งไว้ไม่ได้แก้ไขอะไร และปัญหาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ปลูกถั่วลิสงและข้าวโพด คือ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งจากราคาเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น เหล่านี้เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบว่า แก้ไขอะไรไม่ได้ หากทุนไม่เพียงพอก็อาศัยการกู้ยืมจากแหล่งต่างๆมาเพิ่ม เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัญหาเรื่องผลผลิตราคาต่ำ/ไม่แน่นอน จะเป็นปัญหาที่เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยประสบน้อยกว่าผู้ปลูกถั่วลิสงและข้าวโพด เนื่องจากโรงงานอ้อยมีการประกันราคารับซื้อให้ แต่พืชอีก 2 ชนิดหลังจะขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นขาประจำและขาจร ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ถูกพ่อค้ากดราคาเนื่องจากผลผลิตไม่สมบูรณ์ อาจเนื่องมาจากประสบภาวะฝนแล้ง ฝนตกมาก โรค แมลง ทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย จึงเป็นเหตุให้พ่อค้าใช้อ้างเพื่อกดราคาดลง ทางออกของเกษตรกรเหล่านี้บางส่วนเลือกขายให้พ่อค้าที่ให้ราคาสูงที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าขาจร แต่ทั้งนี้ก็ต้องเสี่ยงกับการไม่ได้รับเงินจากการขายผลผลิต แต่ถ้าขายให้พ่อค้าประจำหรือในหมู่บ้านที่รู้จักกันก็อาจได้ราคาที่ต่ำกว่า และเกษตรกรบางส่วนไม่มีทางเลือกต้องขายไปตามนั้น

หากแยกพิจารณาปัญหาหรือความเสี่ยง ผลกระทบที่ได้รับ และวิธีหลีกเลี่ยงหรือแก้ปัญหาของเกษตรกรที่ปลูกพืชแต่ละชนิด คือ อ้อย ถั่วลิสง ข้าวโพด สามารถอธิบายได้ดังนี้

อ้อย ประเภทของปัญหาหรือความเสี่ยงที่ผู้ปลูกอ้อยส่วนใหญ่ประสบและเป็นปัญหาในอันดับต้นๆ คือ แมลง หนู กัดลำต้นอ้อย ซึ่งเกษตรกรหนึ่งรายอาจประสบปัญหาทั้งแมลง หนูใน

เวลาเดียวกัน ซึ่งมีวิธีแก้ปัญหาต่างกันไปทั้งการใช้ยาฆ่าแมลง วางกับดักหนู ใช้ยาเบื่อหนู เป็นต้น ปัญหาฝนทิ้งช่วง ส่งผลให้อ้อยแตกหน่ออ่อนลง ต้นแห้งหรือโตไม่เต็มที่หรือตายได้ และปัญหาด้านทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นก็เป็นปัญหาของเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องเผชิญอีกปัญหาหนึ่ง ทั้งค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและค่า แรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ค่าใช้จ่ายในการผลิตอ้อยสูงขึ้น และหากราคาผลผลิตไม่ได้ขึ้นตามด้วย เกษตรกรก็จะมีรายได้จากการขายผลผลิตลดลง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นปัญหาที่กล่าวถึงข้างต้นจะสร้างความเสียหายต่อผลผลิตหรือส่งผลกระทบต่อเกษตรกรแต่ละรายมากน้อยต่างกัน

ถั่วลิสง ปัญหาด้านสภาพดิน ฟ้า อากาศ เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตและผลผลิตเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากฝนทิ้งช่วงนานก็ทำให้ต้นถั่วตาย ฝักลีบ ไม่มีฝัก แต่ถ้าฝนตกมากเกินไป ทำให้ต้นถั่วตาย ช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้เมล็ดถั่วออกจากฝัก ขยายไม่ได้ราคาหรือถูกพ่อค้ากดราคาอีกต่อหนึ่ง ซึ่งปัญหาทั้งสองล้วนสร้างความเสียหายและได้ผลผลิตลดลง ปัญหาต่อมาคือ แมลง หนูที่กัดกินใบ ฝักของถั่วลิสง ก็เป็นปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบ สร้างความเสียหายต่อถั่วลิสงมากน้อยต่างกัน นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายในการผลิตที่เพิ่มขึ้นจากราคาของเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และค่าจ้างแรงงานก็เป็นปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบเช่นกัน แม้จะแก้ไขไม่ได้ แต่พบว่าเกษตรกรบางรายมีการคัดเลือกและเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เองแทนการซื้อ เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต

ข้าวโพด ปัญหาที่เกษตรกรมารายประสบ คือ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะค่าเมล็ดพันธุ์ และค่าปุ๋ย ทำให้เกษตรกรบางรายขาดทุน ซึ่งเกษตรกรกล่าวว่าปัญหานี้แก้ไขไม่ได้ การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเองแล้วนำไปปลูก จะทำให้ได้ผลผลิตไม่ดี เมล็ดไม่เต็มฝักเหมือนการใช้เมล็ดพันธุ์จากที่ซื้อจากบริษัทหรือตัวแทน นอกจากนี้ปัญหาด้านผลผลิตราคาต่ำ ราคาไม่แน่นอนผนวกกับต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีกำไรน้อยลง ปัญหาทั้งสองนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบว่าไม่สามารถแก้ไขได้ และปัญหาจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ ก็นับได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่ทำความเสียหายต่อผลผลิตด้วยเช่นกัน

เกษตรกรผู้เผชิญความเสี่ยงในสถานการณ์เดียวกันอาจจะรับรู้ถึงความเสี่ยงแตกต่างกัน ทั้งในแง่การตระหนักว่าเป็นความเสี่ยงและความรุนแรงหรือความสำคัญของความเสี่ยงแต่ละชนิดต่างๆ ดังนั้นจึงได้สรุปความเสี่ยงที่เกษตรกรคำนึงถึงและความเสี่ยงที่เกษตรกรเผชิญ 5 ลำดับแรกตามลำดับคะแนนความสำคัญ ได้ดังนี้

ความเสี่ยงที่เกษตรกรคำนึงถึง 5 ลำดับแรก (ตาราง 5.6) ได้แก่ ฝนแล้งฝนทิ้งช่วง แมลงศัตรูพืช ต้นทุนการผลิตสูง ฝนตกมากช่วงปลูกหรือเก็บเกี่ยว และผลผลิตราคาต่ำ ตามลำดับ ส่วนความเสี่ยงที่เกษตรกรเผชิญ 5 ลำดับแรก (ตาราง 5.7) ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูง ขาดเงินทุน ผลผลิตราคาต่ำ หนี้สิน และฝนตกมากช่วงปลูกหรือเก็บเกี่ยว ตามลำดับ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าฝนแล้งฝนทิ้ง

ช่วงและแมลงศัตรูพืช เป็น 2 อันดับแรกที่เกษตรกรคำนึงถึง และไม่พบใน 5 ลำดับแรกความเสี่ยงที่เกษตรกรเผชิญ แสดงว่าความเสี่ยงทั้ง 2 ประการเกษตรกรให้ความสำคัญและมีความกังวลใจในการผลิตพืชบนที่ดอน โดยเฉพาะฝนแล้งฝนทิ้งช่วง เนื่องจากการขาดน้ำจะส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชมาก ซึ่งสภาวะทางธรรมชาติดังกล่าวเกษตรกรไม่สามารถควบคุมหรือแก้ไขได้ จากภาวะฝนแล้งฝนทิ้งช่วงจะทำให้ได้ต้นพืชชะงักการเจริญเติบโต ออกผลผลิตน้อยแล้วยังเสี่ยงต่อโรค แมลงที่จะเกิดกับพืชที่ปลูกอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบเรื่องของต้นทุนการผลิตสูง ฝนตกมากช่วงปลูกและเก็บเกี่ยว และผลผลิตราคาต่ำ เป็นทั้งความเสี่ยงที่เกษตรกรคำนึงถึงและความเสี่ยงที่เกษตรกรเผชิญ แสดงว่าความเสี่ยงทั้ง 3 ประการเกษตรกรให้ความสำคัญและเป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในการผลิตพืชบนที่ดอน

ส่วนการขาดแคลนเงินทุนและภาระหนี้สิน เป็นภาวะความเสี่ยงหรือปัญหาที่เกษตรกรเผชิญมาก เนื่องจากเงินทุนการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการผลิต การขาดแคลนเงินทุนส่งผลให้เกษตรกรมีข้อจำกัดในการใช้เงินทุนหรือไม่สามารถทำการผลิตได้ไม่เต็มที่ (ตาราง 5.7) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรจำนวนมากประสบปัญหานี้อยู่

ตาราง 5.6 ภาวะความเสี่ยง/ปัญหาในการผลิตพืชบนที่ดอน 5 ลำดับแรก ที่เกษตรกรคำนึงถึง

หน่วย : ครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับที่	ชนิดของความเสี่ยง	ลำดับความสำคัญ			รวม
		อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	
1	ฝนแล้งฝนทิ้งช่วง	30	7	5	42
		(90)	(14)	(5)	(109)
2	ศัตรูพืช (หนู ปลวก วัว)	13	15	2	30
		(39)	(30)	(2)	(71)
3	ต้นทุนการผลิตสูง	9	2	3	14
		(27)	(4)	(3)	(34)
4	ฝนตกมากช่วงปลูกหรือเก็บเกี่ยว	2	7	1	10
		(6)	(14)	(1)	(21)
5	ผลผลิตราคาต่ำ	3	4	0	7
		(9)	(8)	(0)	(17)

หมายเหตุ ตัวเลขใน () คือคะแนนลำดับความสำคัญ รายละเอียดการให้คะแนนได้กล่าวไว้ในบทที่ 3

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.7 ภาวะความเสี่ยง/ปัญหาในการผลิตเกษตรบนที่ดอน 5 อันดับแรก ที่เกษตรกรเผชิญ

หน่วย : ครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับที่	ชนิดของความเสี่ยง	ระดับความสำคัญ			รวม
		มาก	ปานกลาง	น้อย	
1	ต้นทุนการผลิตสูง	23	20	2	60
		(69)	(40)	(2)	(111)
2	ขาดแคลนเงินทุน	18	25	4	62
		(54)	(50)	(4)	(108)
3	ผลผลิตราคาต่ำ	21	16	5	64
		(63)	(32)	(5)	(100)
4	หนี้สินมาก	17	16	7	70
		(51)	(32)	(7)	(90)
5	ฝนตกมากช่วงปลูกหรือเก็บเกี่ยว	10	20	9	63
		(30)	(40)	(9)	(79)

หมายเหตุ ตัวเลขใน () คือคะแนนลำดับความสำคัญ รายละเอียดการให้คะแนนได้กล่าวไว้ในบทที่ 3
ที่มา: จากการสำรวจ

5.3 ทัศนคติของเกษตรกรในการผลิตพืชบนที่ดอน

ในการตัดสินใจเลือกปลูกพืชของเกษตรกร จะเห็นได้ว่าเกษตรกรได้ให้ความสำคัญกับเงื่อนไข ปัจจัยต่างๆรอบตัวเป็นอย่างมากพิจารณาจากระดับคะแนนหัวข้อที่ได้คะแนนลำดับความสำคัญจากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่สำคัญลำดับแรกที่เกษตรกรคำนึงถึง คือ ความเหมาะสมของดิน ซึ่งเป็นหัวข้อที่ได้คะแนนลำดับความสำคัญของการตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่ปลูกในที่ดอนสูงที่สุด ดังตาราง 5.8 แม้ว่าเกษตรกรบางรายอาจไม่ได้ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกก็ตาม แต่ในภาพรวมมีเกษตรกรถึง 50 ราย (ร้อยละ 76) คำนึงถึงความเหมาะสมของดินก่อนการตัดสินใจเลือกชนิดของพืชที่ปลูกเป็นอันดับต้นๆ ส่วนอันดับรองลงมาซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกรถึง 40 รายได้ คำนึงถึง คือ ความรู้ประสบการณ์ในการผลิตพืชชนิดนั้นๆ ส่วนเกณฑ์อื่นๆที่เกษตรกรคำนึงถึงเป็นอันดับแรกนอกจากความเหมาะสมของดินซึ่งมีจำนวนเกษตรกรคำนึงถึงมากที่สุด (22 ราย) แล้ว บางครัวเรือนคำนึงถึง รายได้จากพืชที่จะปลูกเมื่อเปรียบเทียบกับพืชอื่น (14 ราย) ความรู้ประสบการณ์ (11 ราย) ปลูกตามเพื่อนบ้าน (หมายถึงการได้รับข่าวสารการผลิต ราคาผลผลิต และ

รายได้ ที่เพื่อนบ้านได้รับ) (10 ราย) และขนาดพื้นที่ (8 ราย) เป็นอันดับแรก ในอันดับรองลงมาเป็นที่สองที่เกษตรกรส่วนใหญ่คำนึงถึงก่อนเลือกชนิดพืชที่ปลูก คือ ความรู้ประสบการณ์ในการปลูกพืช (16 ราย) ความเหมาะสมของดิน (12 ราย) และขนาดของพื้นที่ (11 ราย) ส่วนเกณฑ์อันดับที่สามที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรได้คำนึงถึงมากที่สุด คือ ความเหมาะสมของดิน (16 ราย) รองลงมาคือ ความรู้ประสบการณ์และปลูกตามเพื่อนบ้านซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกรได้คำนึงถึงเป็นอันดับที่สามของเกณฑ์การตัดสินใจเลือกพืชที่ปลูกด้วยจำนวนรายได้เท่ากันคือ 13 ราย

ตาราง 5.8 เกณฑ์ในการเลือกพืชที่จะผลิตของเกษตรกร 5 อันดับแรก

หน่วย : ครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับที่	เกณฑ์การเลือกชนิดพืชที่ปลูก	ลำดับความสำคัญ			
		อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	รวม
1	ความเหมาะสมของดิน	22	12	16	50
		(66)	(24)	(16)	(106)
2	ความรู้ ประสบการณ์	11	16	13	40
		(33)	(32)	(13)	(78)
3	เปรียบเทียบรายได้กับผลผลิตชนิดอื่นแล้วดีกว่า	14	8	4	26
		(42)	(16)	(4)	(62)
4	ปลูกตามเพื่อนบ้าน	10	6	13	29
		(30)	(12)	(13)	(55)
5	ขนาดพื้นที่	8	11	7	26
		(24)	(22)	(7)	(53)

หมายเหตุ ตัวเลขใน () คือคะแนนลำดับความสำคัญ รายละเอียดการให้คะแนนได้กล่าวไว้ในบทที่ 3

ที่มา : จากการสำรวจ

ด้านผู้ที่มีส่วนช่วยในการตัดสินใจเลือกปลูกพืช (ตาราง 5.9) พบว่า เกษตรกรจะตัดสินใจด้วยตัวเองเป็นลำดับแรกถึงร้อยละ 80.0 หรือ 60 รายจาก 75 ราย นั้นหมายความว่า เกษตรกรจะตัดสินใจด้วยตนเองหรือมีเพียงการปรึกษาหารือกันภายในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ นั่นเอง ส่วนบุคคลภายนอกอันได้แก่ เพื่อนบ้าน ตัวแทน/บริษัทรับซื้อผลผลิตหรือขายปัจจัยการผลิต และพ่อค้าคนกลางทั้งจากนอกหมู่บ้านและในหมู่บ้าน นับได้ว่ามีอิทธิพลหรือส่วนช่วยในการตัดสินใจน้อยมาก (ไม่ถึงร้อยละ 10)

ตาราง 5.9 ผู้มีส่วนช่วยในการตัดสินใจเลือกพืชที่ผลิตบนที่ดอน

หน่วย : ครัวเรือนเกษตรกร

ลำดับที่	ผู้มีส่วนช่วยในการตัดสินใจ	จำนวน(ราย)
1	ไม่มี (ตนเอง)	60 (80.0)
2	เพื่อนบ้าน	6 (8.0)
3	ตัวแทน/บริษัทรับซื้อผลผลิต-ขายปัจจัยการผลิต	5 (6.7)
4	พ่อค้าคนกลาง	4 (5.3)

หมายเหตุ : ตัวเลขใน () คือ ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร

ที่มา : จากการสำรวจ

เมื่อสอบถามทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชบนที่ดอนและฐานะความเป็นอยู่ (ตาราง 5.10) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 92.9 เห็นว่าครัวเรือนตนมีฐานะทางการเงินปานกลาง พอกินพอใช้ รองลงมาคือตนมีฐานะขัดสนและฐานะดี ไม่ถึงร้อยละ 10 และเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าตนมีฐานะพอๆกับเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 92.6) เช่นเดียวกันคือที่คิดเห็นว่าครอบครัวของตนมีความต่างจากเพื่อนบ้านอันหมายถึงมีฐานะขัดสนกว่า และดีกว่าไม่ถึงร้อยละ 10 แล้วเมื่อสอบถามถึงความมั่นคงของชีวิตครอบครัว พบว่าครอบครัวเกษตรกรตัวอย่างมีความคิดเห็นต่างกันค่อนข้างมาก ร้อยละ 60.0 คิดเห็นว่าครอบครัวของตนมีความมั่นคงดี รองลงมาด้วยสัดส่วนร้อยละ 37.1 คิดว่ามีความมั่นคงปานกลาง ส่วนที่คิดว่ามีครอบครัวไม่มีความมั่นคงเพียงร้อยละ 2.9 เท่านั้น ส่วนความพอใจ/ความไม่พอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เกษตรกรคิดว่าย่อยากให้ความเป็นอยู่ดีกว่าในปัจจุบันทั้งให้ดีกว่าเดิมพอสมควรและดีกว่าเดิมมากมารวมกันแล้วคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 83 โดยแยกเป็นอยากให้ดีกว่าเดิมพอสมควรร้อยละ 64.3 และดีกว่าเดิมมาก ร้อยละ 18.6 ซึ่งแสดงถึงว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความต้องการทั้งทางด้านเศรษฐกิจอันหมายถึงรายได้ที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือสภาพทางสังคมที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรตัวอย่างบางครัวเรือนมีความพอใจแล้วในความเป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็มีเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น

ตาราง 5.10 ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการผลิตพืชบนที่ดอนและฐานะความเป็นอยู่

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็นของเกษตรกร		
	จัดสน	ปานกลาง	ดี
1. ฐานะทางการเงินของครัวเรือนในปัจจุบัน	4 (5.7)	65 (92.9)	1 (1.4)
	ยากจนกว่า	พอๆกัน	ดีกว่า
2. ฐานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของครัวเรือนเมื่อเทียบกับเพื่อนบ้าน	3 (4.3)	65 (92.9)	2 (2.9)
	ไม่มั่นคง	ปานกลาง	มั่นคงดี
3. ความมั่นคงของชีวิตครอบครัว	2 (2.9)	26 (37.1)	42 (60.0)
	พอใจแล้วกับความ เป็นอยู่ในปัจจุบัน	อยากให้ดีกว่าเดิม พอสมควร	อยากมีเงินทอง มากมายและมีชีวิต ดีกว่าเดิมมาก
4. ความพอใจ/ความไม่พินกับชีวิต ความเป็นอยู่ในปัจจุบัน	12 (17.1)	45 (64.3)	13 (18.6)
	พืชที่ลงทุนน้อย	พืชที่ลงทุนปานกลาง	พืชที่ลงทุนสูง
5. การเลือกชนิดพืชที่เจ้าหน้าที่ เกษตรมาแนะนำให้ปลูก	26 (37.1)	34 (48.6)	10 (14.3)
	ไม่ยอมเสี่ยง	ยอมเสี่ยงปานกลาง	ยอมเสี่ยงมาก
6. การยอมรับความเสี่ยง หากต้องนำ เงินออมมาใช้จ่าย	23 (32.9)	33 (47.1)	14 (20.0)
	หลีกเลี่ยงไม่ต่อสู้	ประนีประนอม	สู้
7. เมื่อเจอคู่แข่ง เลือกที่จะ	6 (8.6)	49 (70.0)	15 (21.4)

หมายเหตุ : ตัวเลขใน () คือ ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร

ที่มา : จากการสำรวจปี 2550

จากตาราง 5.10 ในส่วนข้อคิดเห็นของการเลือกปลูกพืชชนิดใหม่ๆ หากมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมาแนะนำให้ปลูกพืช เกษตรกรค่อนข้างคิดเห็นต่างกันแต่ส่วนมากแล้วคิดว่า จะเลือกพืชที่ต้องลงทุนปานกลางถึงน้อยคิดเป็นร้อยละ 48.6 และ 37.1 ตามลำดับ ส่วนน้อยของเกษตรกรจะเลือกปลูกพืชที่ต้องลงทุนสูง คือร้อยละ 14.3 เท่านั้น โดยการเลือกปลูกพืชที่ลงทุนปานกลางนั้นต้องการให้ได้ผลตอบแทนมากขึ้น แต่ก็ยอมที่จะให้มีความเสี่ยงที่จะขาดทุนบ้าง รองลงมาเกษตรกร

ร้อยละ 37.1 จะเลือกปลูกพืชที่ลงทุนน้อย มีโอกาสได้ผลตอบแทนแน่นอน และการยอมรับความเสี่ยงหากเกษตรกรต้องนำเงินออมออกมาลงทุน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 47.1 ขอมเสี่ยงปานกลาง เพื่อให้เงินงอกเงย และเกษตรกรร้อยละ 32.9 ไม่อยากเสี่ยงสูญเสียเงิน แต่อย่างไรก็ดีเกษตรกรถึงร้อยละ 20 ยังมียอมรับความเสี่ยงที่มากหากต้องนำเงินที่ออมไว้มาลงทุนใช้จ่าย และสุดท้ายเมื่อต้องแข่งขันในการผลิต เกษตรกรร้อยละ 70.0 เลือกที่จะประนีประนอม แต่ก็มีถึงร้อยละ 21.4 ที่เลือกจะสู้ซึ่งเป็นร้อยละที่มากกว่าเกษตรกรที่เลือกจะเสี่ยงไม่ต่อสู้กับผู้แข่งขันคนอื่นๆ

โดยสรุปจากตาราง 5.10 จะเห็นได้ว่าผลการสำรวจมีความสอดคล้องกัน เกษตรกรยังมีความต้องการที่จะเสี่ยงเพื่อให้ได้รายได้จากการผลิตเกษตรที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ฐานะความเป็นอยู่ดีกว่าในปัจจุบันพอสมควรแต่พืชที่เลือกปลูกนั้นต้องใช้เวลาลงทุนปานกลางถึงน้อย และถ้าต้องนำเงินออมมาลงทุนก็ต้องมีความเสี่ยงกับกิจกรรมเกษตรนั้นๆ ไม่มากเกินไปหรือเกษตรกรบางราย (ร้อยละ 32.9) จะไม่ขอมนำเงินออมออกมาลงทุนเลยการมีความเสี่ยงในการลงทุนนั้นๆ และเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกที่จะประนีประนอมมากกว่าการต้องเข้าไปต่อสู้แข่งขัน สรุปได้ว่าเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงความเสี่ยงหรือยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับหนึ่ง ที่จะทำ ให้ได้รับรายได้ที่คาดหวัง เพื่อให้ชีวิตครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิมพอควร